

ქეთევან ბარბაქაძე

ერთი იშვიათი გამოცემის შესახებ

ფოლკლორის სწავლების საკითხი არაერთი მკვლევრის შესწავლის საგანი გამხდარა. მის საწყისებს ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის ბოლოს ვხვდებით (პ. უმიკაშვილი, „ქართული ანბანი“, 1864, გოგებაშვილი ი., „დედა ენა“, 1876წ, არხიმანდრიტ კირიონისა და გრ. ყიფშიძის „სიტყვიერების თეორია“, ტფ., 1898წ, კელენჯერიძე მ., „სიტყვიერების თეორია“, 1898, კელენჯერიძე მ., „ქართული ქრესტომატია ანუ კრებული ქართული სიტყვიერების საუკეთესო ნიმუშებისა“, ტ. I, წიგნი პირველი, 1907, გორგაძე ს., „ჩვენი ძველი მწერლობა და სახალხო პოეზია“, ქუთ., 1915).

ზეპირსიტყვიერების სწავლება ახალ საფეხურზე აიყვანა ცნობილმა რომანისტმა და პედაგოგმა ვასილ ბარნოვმა, რომელიც „ნახევარ საუკუნეზე მეტი ემსახურა ქართულ სკოლას, როგორც საუკეთესო მასწავლებელი, შეუდარებელი მეთოდისტი და გულისხმიერი აღმზრდელი“ (სახ. განათლების ქართველი მოღვაწეები და სახალხო მასწავლებლები, 1958, გვ. 238). იგი მუშაობდა მასწავლებლად ახალსენაკში (ცხაკაია), თელავში და, საბოლოოდ, თბილისში — სასულიერო სემინარიაში. 1918 წელს კი მიწვეულ იქნა სახალხო უნივერსიტეტის ლექტორად. ვ. ბარნოვის უდიდეს დამსახურებად უნდა ჩაითვალოს მისი 1919 წელს გამოცემული შრომა „ქართული სიტყვიერების ისტორიის გაკვეთილები“, რვეული პირველი. გარდა ამისა, მის კალამს ეკუთვნის 1921-1923 წლებში გამოცემული ნარკვევები: „არსენა“ (1921), „ამირანი“ (1923), „აბესალომ და ეთერი“ (1923). ამჭერად ყურადღებას შევაჩერებთ მის „გაკვეთილებზე“.

ნაშრომი წარმოადგენს ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობას. ის 1919 წლის შემდეგ ცალკე წიგნად აღარ გამოცემულა. 1964 წელს ის შეტანილ იქნა ვ. ბარნოვის თხზულებათა სრული კრებულის მეათე ტომში. ამდენად, მნიშვნელოვანია სწორედ 1919 წლის გამოცემის მიმოხილვა.

1919 წელს გამოცემული „ქართული სიტყვიერების ისტორიის გაკვეთილები“ შედგება წინასიტყვაობისა და 24 თავისაგან. ნაშრომი მოიცავს 94 გვერდს. წინასიტყვაობაში მწერალი და ცნობილი პედაგოგი შენიშნავს სკოლებში სახელმძღვანელოს არქონას: „დამხვდა ეს სიძნელე და იძულებულ მყო ამეცდინა დაბრკოლება: ვადგენდი გაკვეთილებს და ისე ვასწავლიდი; კლასში ვათვალისწინებდი გაკვეთილის ნაკლს და ვაუმჯობესებდი, საჭიროდ მიმაჩნია გამოიცეს პირველი რვეული ამ გაკვეთილებისა. თუ გამოსადეგი აღმოჩნდა, დანარჩენებიც მოჰყვება: მზად არის მთელი მასალა“.

ჯერჯერობით ვერ მივაკვლიეთ „გაკვეთილების“ II და III ტომის ხელნაწერს. ასევე „სიტყვიერების ისტორიის“ I ნაწილს. შესაძლოა იმიტომ, რომ მხოლოდ შავი სახით არსებობდა და როგორც სარა ბარნაველი იგონებს: „ყველა ნაწარმოების შავები არა არის შენახული, რადგან, როგორც თვითონ უთქვამს. პირველ ხანებში ნაწარმოების დაბეჭდვისას ხვედა შავებს, შემდეგში, მეუღლის (ჩიკვითა, შავებს ინსაჯდა“ (ლიტ. მუზეუმი, 13121-ს:3).

მრავალსაუკუნოვანი ზეპირსიტყვიერების შესწავლას იგი იწყებდა სიტყვიერების განმარტებით: "სიტყვიერება ეწოდება გონების საყურადღებო ნაწარმოებს, რომელიც გამოთქმულია სიტყვით." (ვ. ბარნოვი, 1919, გვ. 5).

დიდმა პედაგოგმა პერიოდებად დაჰყო ხალხური სიტყვიერება, გამოკვეთა ქართული მითოლოგიის საფუძვლები. ხალხურ ნაწარმოებთა შინაარსის გაცნობის შემდეგ გვაძლევს თითოეული გმირის დახასიათებას, იხილავს ქართულ საისტორიო თქმულებებს, "გაკვეთილების" დასასრულს კი გამოკვეთს "ეთერიანის" დედააზრს. "აი ეს დედააზრი: მაღალი წოდება და დაბალი წოდება თვით განგებისაგან არიან განსაზღვრულნი და იმათ ვერ შეაერთებს უძლიერესი ძალა სიყვარულისა ვერც ამქვეყნად, ვერც იმქვეყნად" (ვ. ბარნოვი, 1919, გვ. 91).

საინტერესოა, რამდენადაა დაცული 1919 წლის "გაკვეთილები" 1964 წლის თხზულებათა სრულ კრებულში. შედარებისას აღმოჩნდა გარკვეული მსგავსება-განსხვავებანი. 1964 წლის თხზულებათა სრული კრებულის მე-10 ტომს გაკვეთილების წინასიტყვაობა არ ერთვის. 1919 წლის გაკვეთილების თითოეულ თემას თან ერთვის კონსპექტი (რომელშიც, შესწავლილი მასალიდან გამომდინარე, გარკვეული კითხვებია ჩამოყალიბებული). მაგალითად: "1. რა არის სიტყვიერება? 2. რას იპყრობს თავისი შინაარსით სიტყვიერება? 3. სიტყვიერება ზეპირი და წერიითი ანუ ხალხური და ავტორისაგან თხზული. 4. როგორ ჩნდება ხალხური ნაწარმოები? 5. გარჩევა ხალხური ანუ უბირი ნაწარმოებისა და ხელოვნური ნაწარმოებს შორის? 6. რა აქვს საერთო უბირს და ხელოვნურ ნაწარმოებთ?" და თემა (საკითხი, რის შესახებ უნდა ემუშავათ სახლში დამოუკიდებლად, მაგალითად: 1. ჩასახვა და განვითარება ხალხური ნაწარმოებისა (მსჯელობა და მაგალითებით დასურათება მსჯელობისა, 2. კავშირი ხელოვნური ნაწარმოებისა ხალხის ცხოვრებასთან"), თუმცა ვერ ვხვდებით 1964 წლის ათტომეულში. 1919 წლის გამოცემაში თითოეულ საკითხს გააჩნია თავისი ნუმერაცია, რასაც ვერ ვხვდებით 1964 წლის გამოცემაში.

საინტერესოა ასევე ის ფაქტიც, რომ 1964 წლის გამოცემაში ვხვდებით ადგილებს, რომელიც არაა 1919 წლის გამოცემისთვის დამახასიათებელი. მაგალითად, 1919 წლის გამოცემაში გვხვდება ასეთი თავი (მე-20) ზღაპარი ანუ არაკი, რომელიც მთავრდება კონსპექტითა (1. ზღაპარი და მისი მნიშვნელობა. 2. რას მოგვითხრობენ ზღაპრები საზოგადოდ. 3. ძირითადი ხასიათი ზღაპრული მოთხრობისა. 4. ზღაპრების განყოფა შინაარსისამებრ. 5. მითისმაგვარი ზღაპრები და მათი საზოგადო შინაარსი. 6. საზნეობო და სამოძღვრო ზღაპრები და მათი მნიშვნელობა. 7. არაკები პირუტყვთა შესახებ და რომელ დროს ეკუთვნიათ იგინი? 8. საგამოცანო ზღაპრები და მათი უმთავრესი დანიშნულება) და თემით (მსგავსება და განსხვავება პირუტყვთა შესახებ ზღაპრებისა და იგავ-არაკებს შორის). ანალოგიურ თავს 1964 წლის გამოცემაში დართული აქვს საზნეობო ზღაპარი "ჯომარდი და ნამარდი", ასევე ზღაპარი პირუტყვთა შესახებ "უქნარა" და საგამოცანო ზღაპარი "მეთევზე და სოლომონ ბრძენი". ჩვენი აზრით, ზემოხსენებული ხალხური ნაწარმოებები 1964 წლის გამოცემაში შეტანილია სარედაქციო კოლეგიის მიერ (გიორგი ლეონიძე, სოლომონ ყუბანეიშვილი, მიხეილ ჩიქოვანი). მწერლის თხზულებათა სრულ კრებულში (1964), ვფიქრობთ, ავტორის სიცოცხლეში გამოცემული წიგნი უნდა განთავსებულიყო და არა "გაკვეთილების" შეცვლილი ვარიანტი.

ვ. ბარნოვის ზემოხსენებული მეთოდიკური შენიშვნა, დღესაც დიდად საყურადღებოა. მიუხედავად იმისა, რომ ტექსტის მეთოდიკური დამუშავების დონე ახლა არსებითად სხვაა, მაინც უნდა ვთქვათ, რომ “ბევრ შემთხვევაში” დიდი მოცულობის ნაწარმოებთა სწავლება ჯერჯერობდა ახლაც არ არის დამუშავებული. ძნელდება დიდი მოცულობის თხზულების სწავლებისას კლასში გასაცნობად რა შეირჩეს და დამოუკიდებელ მუშაობისათვის რა მიეცეთ მოსწავლეებს როგორც კლასში, ისე კლასგარეშედ. ყოველივე ამის გამო, ვ. ბარნოვის, როგორც პროგრესული პედაგოგის, ზრუნვა იმის შესახებ, რომ მოსწავლეთა მუშაობა რომელიმე შესასწავლი ნაწარმოების გასაცნობად “უბარაქოდ” არ დაიკარგოს, დღესაც უდავოდ გასათვალისწინებელია.

ვ. ბარნოვი ერთგვარ ნაკლად თვლის ყოველი გაკვეთილის ბოლოს კონსპექტებისა და თემების მითითებას, რადგან ასეთი მეთოდიკური რეკომენდაციებით თურმე ჭრელდებოდა გაკვეთილი.

“მთელ წიგნს რომ დავათავებ — წერს იგი — თემებისა და კონსპექტების კრებულს ბოლოში მოვაქცევ. იქნება ზოგი გაკვეთილი მოზრდილი აღმოჩნდეს: მასწავლებელი დაანაწილებს, მოსწავლეებს შეუფერებს” (ვ. ბარნოვი, 1919, გვ. 1).

როგორც ზემოთქმულიდან ირკვევა, ვასილ ბარნოვის “სიტყვიერების ისტორიის გაკვეთილების” 1919 წლის გამოცემა მნიშვნელოვანია როგორც ისტორიული თვალსაზრისით, ისე სადღეისოდაც, რამდენადაც ბარნოვისეული მიდგომა ფოლკლორის სწავლებისადმი სკოლაში საინტერესო მაგალითის მომცემი იქნებოდა როგორც დაწყებით, ისე საბაზო კლასებთან მომუშავე ქართული ლიტერატურის მასწავლებლებისათვის.

ლიტერატურა

ს. ბარნაველი - სარა ბარნაველი, ვ. ბარნოვის ნაწარმოებთა თემები, ლიტ. მუზეუმი, 13121-ბ.

ვ. ბარნოვი, 1919 - ვ. ბარნოვი, “ქართული სიტყვიერების ისტორიის გაკვეთილები“, ტფ., 1919.

სახალხო განათლების ქართველი მოღვაწეები და სახალხო მასწავლებლები, პედ. მეცნ. ინსტ. თბ., 1953.

KETAVAN BARBAKADZE**ABOUT ONE RARE EDITION**

Teaching Folklore has become a subject of study of a number of scientists. Its roots date back to the end of the XIX century though Vasil Barnov, a well known teacher and novelist, has done a great deal of mite in the popularization and teaching of folklore.

“The Lessons of the History of Georgian Folklore” published in 1919 is the representative of a bibliographical rarity.

The book published in the life of the author stands higher by its value than the book published after his death.

Each theme of “The Lessons” published in 1919 is enclosed by a synopsis (where a kind of questions concerning the studied material are formed) and the theme (the subject matter which was to be worked on independently at home) which is omitted in the publication of 1964.

Vasil Barnov by “The Lessons” brought an important mite in the Georgian pedagogical folklore study.